

5 Samer i parti og valg

Per Selle, professor dr.polit, Institutt for sammenliknende politikk, Universitetet i Bergen og professor II ved Norut Alta – Àltà.

Kristin Strømsnes, professor dr.polit, Institutt for sammenliknende politikk, Universitetet i Bergen og forsker I ved Uni Rokkansenteret.

Sammendrag

Denne artikkelen viser at samene i de samiske kjerneområdene er svært aktive innenfor den representative politiske kanalen og særlig med hensyn til partirelatert arbeid. På en rekke områder viser det seg at det er de samene som står i Sametingets valgmanntall, som er de mest aktive også i den norske politiske kanalen, og gjerne mer aktive enn ikke-samer i de samme områdene. Så langt er det lite som tyder på at framveksten av en egen samepolitisk kanal har ført til mindre interesse for den norske politiske kanalen blant den samiske befolkningen. Snarere ser det ut som om framveksten av en egen samepolitisk kanal har ført til økt generell politisk interesse og aktivitet blant den samiske befolkningen, og da særlig blant dem som har valgt å stå i Sametingets valgmanntall.

Vi finner også forskjeller mellom de manntallsregistrerte og de uregistrerte samene med hensyn til politisk orientering og aktivitet. Hva dette eventuelt på sikt vil kunne føre til, er usikkert, men i en vurdering av det klare skillet mellom registrerte og uregistrerte samer som denne artikkelen tydeliggjør, kommer en ikke utenom hvordan den enkelte opplever og vurderer Sametinget og dets arbeid. Det denne artikkelen har vist, er at det i de samiske kjerneområdene er

svært lav tillit til Sametinget hos dem som har valgt å ikke stå i Sametingets valgmannstall, og at denne mangelen på tillit er noe de deler med den ikke-samiske befolkningen i de samme områdene. De samepolitiske utfordringene knyttet til dette blir ikke mindre av at vi også finner at en stor del av dem som står i manntallet, ikke nødvendigvis er så veldig opptatt av samepolitikken, og verken har høy tillit til Sametinget som institusjon eller den jobben som blir gjort der. Det mangler med andre ord ikke på viktige strukturelle og strategiske utfordringer for det samiske samfunnet.

5.1 Innledning

Samisk demokrati og deltakelse er et stort og bredt tema. Det handler om interesse, innflytelse, representativitet, legitimitet, tillit og mye mer. Ofte blir det antatt at samer og andre urfolk er politisk marginalisert og har vanskelig for å nå frem gjennom de ordinære demokratiske kanalene. I denne artikkelen skal vi se på en liten, men viktig flik av dette store temaet, nemlig samisk deltakelse innenfor den representative politiske kanalen. Med andre ord handler det om deltakelse i valg og medlemskap i den type institusjoner som valgkanalen er avhengig av: partier og partilignende organisasjoner. Her skal vi ikke se på samisk deltakelse i ulike frivillige organisasjoner som også kan ha politiske siktemål, eller i mer adhocbaserte politiske initiativ. Dette er med andre ord ikke en artikkel om samisk deltakelse og organisasjonstilknytning mer allment, ei heller om politisk relevant deltakelse samlet sett innenfor den samiske befolkningen. Deltakelse i valg og partier utgjør imidlertid en helt sentral dimensjon, i de fleste tilfeller den aller viktigste dimensjonen, når vi studerer politisk deltakelse. Mye annen politisk orientert deltakelse vil være relatert til

denne kanalen, enten som støttende til, eller som alternativ til, det som foregår der.

Når det gjelder samisk demokrati og deltakelse, er det dessuten særlige forhold som gjør det interessant å se nærmere på denne deltakelseskanalen. I motsetning til resten av befolkningen kan samene delta i valg både gjennom den norske og den samiske politiske kanalen, og være medlemmer både i norske politiske partier og i partilignende samiske organisasjoner. Det er dette den norske statsviteren Anne Julie Semb (2011) kaller todelt eller dobbelt politisk medborgerskap, og det utfordrer forestillingen om den samiske befolkningen som politisk marginalisert.

I denne artikkelen skal vi bare indirekte knytte oss til slike store problemstillinger. Artikkelen vil primært være empirisk orientert, der vi med utgangspunkt i de data som er tilgjengelige, gir et bilde av samiske deltakelse i partier og valg både innenfor den samiske og den norske politiske kanalen. Et interessant spørsmål som da reiser seg, er hvordan deltakelse i de to ulike kanalene henger sammen og kan påvirke hverandre. Betyr høy deltakelse i sametingsvalg at en er mindre opptatt av norske stortings- og kommunevalg? Går mye deltakelse i den ene kanalen på bekostning av deltakelse i den andre? Er det snakk om konkurrerende kanaler, eller er det mer snakk om overlappende kanaler som gir seg utslag i at de samene som registrerer seg i Sametingets valgmannstall, blir svært aktive ved valg og i partier knyttet både til den samiske og den norske politiske kanalen?

Hvordan ser i tilfelle mindre samepolitisk interesserte samer, for eksempel de som velger å ikke registrere seg i Sametingets valgmannstall, på sametingssystemet? Hvor fornøyd er den enkelte med den jobben Sametinget gjør? Er det betydelige skiller mellom dem som har registrert seg i Sametingets valgmannstall og kan stemme ved sametingsvalg, og andre som også oppfatter

seg som samer i vurderingen av Sametinget? Og hva betyr eventuelt slike skiller for samenes politiske stilling?

Problemstillinger og funn i denne artikkelen er knyttet til prinsipielle og teoretisk utfordrende spørsmål som vi bare i liten grad vil gå inn på her. Det gjelder for eksempel spørsmålet om når det er en demokratisk utfordring at samene, i motsetning til andre, har stemmerett i to kanaler (hvor stor makt må Sametinget da ha), eller spørsmålet om hvorvidt økt samisk selvbestemmelse og et styrket Sameting vil måtte gå på bekostning av samenes integrering i det norske samfunnet. Selv om vi ikke tar opp slike viktige diskusjoner verken teoretisk eller i sin fulle empiriske bredde her, vil den oppvakte leser se at empirien så langt ikke peker i retning av at den samiske og den norske kanalen konkurrerer med hverandre.

Artikkelen gir også viktig informasjon om vurderingen av Sametinget og dets arbeid blant de samene som står i Sametingets valgmannstall, og de som ikke gjør det, og tydeliggjør at det ikke er uproblematisk for Sametinget å operere som talsmann for alle samer. Artikkelen gir generelt innblikk i de til dels store forskjellene som eksisterer mellom de samene som kobler seg på dette systemet, og som står i manntallet, og de som lar det være.

Målsetningen med denne artikkelen er primært empirisk, der vi konsentrerer oss om å vise den samiske deltakelsen i de to valgkanalene og medlemskapet i de organisasjonene som valgkanalene er avhengige av for å kunne fungere på en god måte, altså partier, slik det kommer til uttrykk i surveyundersøkelser det siste tiåret. Dette kan imidlertid være viktig bakgrunnsinformasjon å ha med seg i mer allmenne teoretiske og normativt orienterte diskusjoner om samepolitikken og Sametingets plass i det norske samfunnet.

5.2 Datagrunnlag

Studien er basert på tre datasett. Det første av disse er *Medborgerundersøkelsen*, som ble gjennomført i 2001 som en del av Makt- og demokratiutredningen, og som inkluderer en rekke spørsmål knyttet til politisk deltakelse og medborgerskap (Strømsnes 2003). I tillegg til et nasjonalt befolkningsutvalg ble undersøkelsen gjennomført i et tilleggsutvalg innenfor de seks kommunene som på det tidspunktet utgjorde det samiske språkforvaltningsområdet i Norge (Kåfjord, Kautokeino, Porsanger, Karasjok, Tana og Nesseby). Undersøkelsen ble sendt til et landsomfattende utvalg på 5000 personer i alderen 18 til 84 år, og til et tilleggsutvalg på 1500 personer bosatt i de seks samiske språkforvaltningskommunene. Av befolkningsutvalget var det 47 prosent av de spurte som svarte på spørreskjemaet (N=2297), mens 43 prosent av dem som ble trukket ut til å være med i tilleggsutvalget, svarte (N=633).¹

Måten denne undersøkelsen er designet på, åpner for sammenlikning på flere nivå. Vår tilnærming er å sammenlikne samer innenfor det samiske språkforvaltningsområdet med dem som bor i det samme området, men som ikke definerer seg som samiske, samtidig som vi holder resultater herfra opp mot resultatene for et gjennomsnitt av hele befolkningen. For å regnes som ”samisk” i denne undersøkelsen må en ha svart bekræftende på at en tilfredsstillende de kriteriene som skal til for å kunne registrere seg i Sametingets valgmannstall, og dermed har rett til å stemme ved sametingsvalg. Det vil si at en må erklære at en føler seg som same, i tillegg til at minst en av ens foreldre,

¹ Kommunene som inngår i det samiske språkforvaltningsområdet, er små kommuner når vi regner i folketall – med mellom 900 og 4100 innbyggere. Dette er noe som også kan ha betydning for omfanget av politisk deltakelse. Det handler blant annet om at det i mindre kommuner er flere politiske verv som skal fylles. I tillegg finner en gjerne en noe høyere valgdeltakelse og flere partimedlemskap i små kommuner (se Saglie og Bjørklund (red.) 2005). Når vi bruker Medborgerundersøkelsen, har vi derfor også kontrollert for størrelsen på bosted. Vi bruker i denne sammenheng to mål på spredtbygdhet, hvor vi skiller ut dem som bor i områder med mindre enn 2000 innbyggere, og dem som bor i områder med mindre enn 10 000 innbyggere.

besteforeldre eller oldeforeldre har eller har hatt samisk som hjemme-språk; eventuelt at en er barn av en som allerede er eller har vært registrert i samemantallet. De i utvalget som ikke oppfyller kriteriene for å registreres i manntallet for sametingsvalg, blir referert til som ”ikke-samer”. Det nasjonale befolkningsutvalget blir referert til som ”hele befolkningen”.

Den andre undersøkelsen vi bruker, er *Borgerrolleundersøkelsen* (“Undersøkelse av borgerrollen i utvalgte Finnmarks-kommuner med vekt på politisk tilhørighet, interesse og deltakelse”) som ble gjennomført i 2006 innenfor de samme fem Finnmarks-kommunene som også er inkludert i Medborgerundersøkelsens tilleggsutvalg. I dette materialet er Kåfjord med andre ord ikke med. Spørreskjemaet ble i denne undersøkelsen sendt til samtlige husholdninger innenfor de fem kommunene (totalt 4670), hvorav 27 prosent svarte (N=1172) (Semb 2010).²

I Borgerrolleundersøkelsen ble det stilt spørsmål både om den enkelte oppfylte kriteriene for å registrere seg i manntallet for sametingsvalg, og om man faktisk hadde valgt å registrere seg. Når vi bruker dette datamaterialet, har vi dermed også mulighet for å studere forskjeller mellom de samene som har registrert seg i Sametingets valgmanntall, og dem som har valgt å stå utenfor, i tillegg til at vi kan sammenlikne resultatene med det som vi finner blant dem som ikke er samer, i det samme området. De som oppfyller kriteriene for å registreres i manntallet for sametingsvalg og som har valgt å registrere seg, vil bli omtalt som ”registrerte samer”. De som oppfyller kriteriene, men som ikke er registrert, vil bli omtalt som ”ikke-registrerte samer” eller ”uregistrerte samer”. De som ikke oppfyller kriteriene for å registreres i manntallet for sametingsvalg, blir omtalt som ”ikke-samer”.

² Representativitetstester viser at undersøkelsen, til tross for lav svarprosent, ser ut til å fange opp fordelingen mellom de ulike respondentgruppene (se Semb 2010). Det er likevel en svarprosent som fordrer en viss forsiktighet i tolkning av data.

Den tredje undersøkelsen som vi skal bruke, er *Sametingsvalgundersøkelsen* som ble gjennomført like etter sametingsvalget i 2009. Utvalget til denne undersøkelsen ble trukket direkte fra Sametingets valgmanntall, og omfatter dermed bare samer som har valgt å registrere seg. Undersøkelsen ble gjennomført som telefonintervju, og den ble gjennomført blant manntallsførte samer i hele landet. Totalt ble 6487 personer forsøkt kontaktet, og 973 av disse henvendelsene resulterte i et fullført intervju. Det gir en svarprosent på ca. 15 dersom en beregner det ut fra alle som er forsøkt kontaktet, og ikke skiller mellom dem som det ikke har vært mulig å oppnå kontakt med, og dem som ikke ønsket å delta i undersøkelsen (Josefsen og Saglie 2011).³

De tre undersøkelsene åpner for ulike tilnærminger som på en god måte supplerer hverandre. Medborgerundersøkelsen åpner for en sammenlikning av samer innenfor det samiske språkforvaltningsområdet med dem som bor i det samme området, men som ikke definerer seg som samiske, samtidig som resultatene kan sammenliknes med det som er situasjonen for befolkningen som helhet (Selle og Strømsnes 2008, 2010). Samlet er det 49 prosent i Medborgerundersøkelsens tilleggsundersøkelse som svarer at de oppfyller kravene til registrering i Sametingets valgmanntall, og 51 prosent som ikke oppfyller disse. Borgerrolleundersøkelsen gjør det mulig å si noe ikke bare om hva som skiller samer fra ikke-samer i disse områdene, men også om hva som skiller samer som har registrert seg i manntallet for sametingsvalg, fra dem som ikke har registrert seg (Semb 2010). I dette materialet er det 17 prosent som oppfyller kriteriene for å registrere seg i samemanntallet, men som ikke har registrert seg, 53 prosent som oppfyller kriteriene og har registrert seg, og 30

³ Vi har dessverre ikke opplysninger som gjør oss i stand til å skille mellom disse to gruppene. Det er altså ikke her snakk om en svarprosent på 15 slik en vanligvis beregner dette. Undersøkelsen har likevel en såpass lav svarprosent at det krever forsiktighet i tolkningen av funnene.

prosent som ikke oppfyller kriteriene for registrering.⁴ Én grunn til forskjellen i den relative andelen samer i Medborgerundersøkelsen og Borgerrolleundersøkelsen er at sistnevnte ikke har med Kåfjord kommune, hvor andelen som definerer seg som samer, er betydelig lavere enn i de andre kommunene som er med i begge datasettene. Sametingsvalgundersøkelsen gir i tillegg mulighet for et ytterligere dybdykk ned i holdninger og adferd blant den delen av den samiske befolkningen som faktisk *har* registrert seg i manntallet, ettersom denne kun er gjennomført blant de stemmeberettigede til sametingsvalg (Josefsen og Saglie 2011).

Selv om vi har å gjøre med tre undersøkelser som er gjennomført på ulike tidspunkt, vil de her bli brukt til å supplere hverandre heller enn å tolkes som ulike tidskutt, ettersom de er gjennomført på ulike måter, og det til dels er ulike grupper som sammenliknes. Når det gjelder svarprosenten i undersøkelsene, så er den ikke veldig høy for noen av undersøkelsene, men særlig for Sametingsvalgundersøkelsen er den betydelig lavere enn det en kunne ønske. Faren med dette er at det kan oppstå skjevheter fordi det gjerne er de mest aktive og engasjerte som også deltar i spørreundersøkelser. Det er imidlertid forskjeller mellom de ulike gruppene vi primært er interessert i her, selv om absolutte tall selvsagt også er viktige. Det er vanskelig å tenke seg gode grunner for at det skulle være systematiske forskjeller i hvem det er som svarer innenfor den samiske befolkningsgruppen sammenliknet med totalbefolkningen.

⁴ Av de personene som deltok i undersøkelsen, svarte 47 prosent at de var registrert i manntallet for sametingsvalg. Om lag 45 prosent av den delen av befolkningen i disse fem kommunene som hadde stemmerett ved stortingsvalg i 2005, var også registrert i manntallet for sametingsvalg på samme tidspunkt. De som svarte “vet ikke” eller som unnlot å svare på spørsmålene om man oppfylte kriteriene for registrering i valgmanntallet for sametingsvalg og/eller om man faktisk hadde registrert seg, er tatt ut av analysen. Dette bidrar til en viss overrepresentasjon av registrerte samer i analysene som bygger på dataene fra Borgerrolleundersøkelsen. Se Semb (2010:84–88) for en nærmere omtale av disse forholdene.

5.3 Deltakelse i valg og partirelaterte aktiviteter

I tabell 1 bruker vi data fra Medborgerundersøkelsen til å gi et oversiktsbilde av deltakelsen innenfor valgkanalen og i partirelaterte aktiviteter. Her sammenlikner vi samer og ikke-samer innenfor det samiske språkforvaltningsområdet med det som er situasjonen for befolkningen som helhet. Spørsmålene som stilles, er hvorvidt en stemte ved siste stortingsvalg, er medlem i et politisk parti eller en partipolitisk ungdomsorganisasjon, eller hvorvidt en det siste året enten har deltatt i arbeidet i et politisk parti, deltatt på et politisk møte eller stevne eller kontaktet en politiker i et forsøk på å forbedre forhold i samfunnet, og til slutt hvorvidt en sitter i offentlige styrer, nemnder eller komiteer.

Tabell 5.1 Valgdeltakelse og deltakelse i partirelatert politisk aktivitet. Prosent.

	Samer (301)	Ikke-samer (316)	Hele befolkningen (2297)
Stemte ved siste stortingsvalg	87,5	84,1	86,7
Medlem i politisk parti	30,5	21,4 •	14,9 *
Deltatt i arbeid, politisk parti	13,7	9,7	4,9 *
Politisk møte eller stevne	19,1	11,4 •	9,4 *
Kontaktet en politiker	30,4	26,2	14,6 *
Styrer, nemnder, komiteer	16,1	9,3 •	5,6 *

* Statistisk signifikant forskjell ($p < .05$) mellom samer og hele befolkningen • Statistisk signifikant forskjell ($p < .05$) mellom samer og ikke-samer i språkforvaltningsområdet.

Kilde: Medborgerundersøkelsen 2001

Vi ser at det ikke er noen forskjell mellom samer og befolkningen totalt sett når det gjelder stemmegivning ved stortingsvalg. Her finner vi et høyt deltakelsesnivå innenfor alle grupper. Derimot utmerker den samiske befolkningen seg med svært høy grad av deltakelse innenfor partirelaterte aktiviteter. Hele 31 prosent blant den samiske delen av utvalget oppgir at de er medlemmer i et politisk parti eller i en partipolitisk ungdomsorganisasjon, noe som er dobbelt så høyt som det vi finner i befolkningsutvalget (15 prosent). Det er også høyere enn det vi finner blant ikke-samer innenfor det samiske språkforvaltningsområdet, selv om vi også her har å gjøre med en høy andel partimedlemmer (21 prosent).⁵ At samene skiller seg ut med en såpass høy andel partimedlemmer, er også overraskende med tanke på at det er et noe lavere utdannelsesnivå innenfor denne gruppen (og særlig blant de eldste).⁶ Det vi ser her, kan heller ikke forklares som utelukkende å være en konteksteffekt, siden vi finner den samme forskjellen mellom samer i språkforvaltningsområdet og nordmenn som bor innenfor de mest spredtbygde områdene i landet (selv om vi riktignok finner en høyere andel partimedlemmer i disse områdene sammenliknet med det som vi finner for befolkningen samlet).

En grunn til denne høye andelen partimedlemmer kan være at mange som er medlemmer av Norske Samers Riksforbund (NSR), har definert dette som et politisk parti. Dette ville heller ikke være urimelig, ettersom NSR ikke bare er

⁵ I tillegg ser vi en betydelig kjønnsforskjell (Selle og Strømsnes 2008). Mens 34 prosent av de samiske mennene oppgir at de er partimedlemmer, er det "bare" 24 prosent av kvinnene som svarer det samme (noe som likevel er en svært høy andel sammenliknet med de 13 prosentene vi finner blant kvinner i befolkningsutvalget). Det å være medlem i et politisk parti er i tillegg noe som er vanligere blant de eldste enn blant de yngste, men forskjellene mellom aldersgruppene er mindre i sameutvalget enn det som er tilfellet for befolkningen generelt.

⁶ I nasjonale undersøkelser finner en som regel en sammenheng mellom utdanning og deltakelse. Med utgangspunkt i Medborgerundersøkelsen har den samiske befolkningsgruppen en noe lavere utdanning enn det som er tilfellet når vi ser på befolkningen som helhet. Det er en dobbelt så stor andel blant samene som oppgir at de har 10-årig grunnskole eller lavere (30 mot 15 prosent). 41 prosent i befolkningsutvalget oppgir at de har utdanning på høyskole- eller universitetsnivå, sammenliknet med 35 prosent av samene.

den viktigste samiske kulturorganisasjonen, men også en organisasjon som stiller til valg ved sametingsvalgene. Organisasjonen har rundt 1000 medlemmer i valgår og betydelig mindre mellom valgene. Selv om NSR ikke definerer seg som et politisk parti, fungerer organisasjonen som et parti ved valg til Sametinget og i arbeidet i sametingssystemet. Det foregår også en kontinuerlig diskusjon i NSR om hvorvidt det partipolitiske skal skilles ut i en egen organisasjon. I tillegg til NSR og Arbeiderpartiet (Ap) finnes det, foruten rene lokale lister som gjerne springer ut av lokale interesseorganisasjoner (fastboende, flyttsamer og lignende), også et Samefolkets parti som står NSR nær. Dette partiet er ikke bare representert i Sametinget, men også i kommuner og i Finnmark fylkesting. Det er ingen ting i veien for å være medlem i NSR og samtidig være medlem av et norsk parti. Slike “doble” medlemskap kan være noe av grunnen til de høye tallene, både når det gjelder partimedlemskap og når det gjelder deltakelse generelt i den representative kanalen – altså, den mulige samiske deltakelsen gjennom to ulike kanaler (Semb 2011).

Det samiske utvalget merker seg altså ut med høy grad av deltakelse innenfor tradisjonelle partirelaterte aktiviteter. Det er heller ikke bare snakk om passive partimedlemskap, men om aktivt politisk engasjement. I tillegg til den høye andelen partimedlemmer innenfor den samiske befolkningsgruppen er det en betydelig høyere andel her enn i befolkningsutvalget som oppgir at de det siste året har deltatt i arbeidet i et politisk parti (14 prosent, mot 5 prosent i befolkningsutvalget), har deltatt på et politisk møte eller stevne (19 prosent, mot 9 prosent i befolkningsutvalget), har kontaktet en politiker (30 prosent, mot 15 prosent i befolkningsutvalget) og som for tiden har offentlige verv (16 prosent, mot 6 prosent i befolkningsutvalget). Og heller ikke her er det størrelsen på lokalsamfunnet som forklarer forskjellen. I tillegg til partimedlemskap skiller den samiske befolkningen seg også tydelig fra den ikke-samiske befolkningen innenfor det samme området når det gjelder politiske møter og offentlige verv. Dette peker i retning av at samer i disse kommunene spiller en mer sentral rolle

relativt sett enn ikke-samer i lokalpolitikken.⁷ Denne typen aktivitet kan være knyttet både til sametingskanalen og til den nasjonale (eller lokale) politiske kanalen, men spørreskjemaet gir oss ikke mulighet til å skille mellom disse.⁸

En annen type forklaring på de høye tallene er at selve etableringen av sametingssystemet som et ekstra politisk organ har medført at det kreves et høyere aktivitetsnivå innenfor den samiske befolkningsgruppen, blant annet ved at det blir flere offentlige verv som skal fylles når vi har å gjøre med to ulike representative kanaler. Dette blir forsterket av at vi her snakker om små kommuner hvor det relativt sett vil være flere verv som skal fylles. Men som vi har sett, forklarer bostedstetthet langt fra hele forskjellen mellom samer og befolkningen generelt. Det kan imidlertid være slik at framveksten av sametingssystemet har økt den politiske interessen mer allment i disse områdene, og at en derfor også er mer aktiv i det norske systemet.

Den sterke orienteringen mot partikanalen, og dermed også mot det norske, skiller samer i Norge fra det som er situasjonen i Sverige og Finland.⁹ Det sier oss samtidig noe om hvor viktig selve institusjonsutformingen kan være. I Sverige og Finland er ikke nasjonale politiske partier representert i sametingene, mens de fleste partier i Norge har etablert sin egen samepolitikk, og dermed bidratt til å integrere det samiske institusjonelt i det nasjonale politiske

⁷ Det kan med andre ord være at en i de mest typiske same-kommunene gjennom lokalpolitikken driver norsk og samisk politikk på en og samme tid, eller samisk politikk gjennom norske politiske institusjoner. Det betyr også at skillet mellom en norsk og en samisk politisk kanal ikke er så entydig som en ofte tenker seg.

⁸ Funnene peker likevel i retning av at det meste av denne deltakelsen er rettet mot, eller i alle fall koblet til, det norske politiske systemet, som jo også er det mest omfattende. Det kommer også av de lave medlemstallene i organisasjoner som stiller til valg ved sametingsvalget. Et forhold det ville vært interessant å vite mer om, er hvordan den samiske deltakelsen utspiller seg innenfor norske politiske partier som også er aktive i samepolitikken, og da særlig i Ap. I hvilken grad deltakelsen til samene innenfor disse partiene primært er rettet mot den nasjonale eller mot den samiske politiske kanalen, vet vi lite om.

⁹ For en analyse av de viktige forskjellene her mellom Norge, Sverige og Finland, se Josefsen (2001).

systemet.¹⁰ Her har særlig Arbeiderpartiet spilt en sentral rolle. Samer i Norge har altså i større grad enn det som er tilfelle blant samene i Sverige og Finland, søkt politisk innflytelse gjennom det nasjonale parti- og valgsystemet og det nasjonale politisk-administrative systemet mer generelt. Samtidig har det i Norge, i motsetning til i nabolandene, vært større åpenhet med tanke på å la de norske politiske partiene stille til valg til Sametinget.¹¹ Det gjør de i økende grad, og selv om mange sliter med å få gjennomslag, er Ap, sammen med NSR, hovedaktører i sametingssystemet.

Det betyr også at det så langt ikke har skjedd noen segregering av samepolitikken i Norge – for eksempel ingen krav om at samer bør la være å stemme til stortingsvalg. Konflikten har gått på om de norske partiene bør være representert i sametingssystemet, og der NSR prinsipielt har vært imot at de skal være det. I dag er imidlertid dette en tapt sak, og ikke lenger en viktig del av den samepolitiske diskursen. NSR er en tverrpolitisk organisasjon som også oppfordrer sine støttespillere til å delta ved norske valg. NSR har altså ikke bare spilt en avgjørende rolle i fremveksten av det moderne sametingssystemet, men har også mobilisert når det gjelder det sentrale byråkratiet og det nasjonale politiske systemet / valgkanalen. Denne strategien har etter vår oppfatning vært avgjørende for at sametingssystemet har fått økt relevans. Dette har blitt

¹⁰ Som det eneste norske partiet har Fremskrittspartiet (FrP) en assimileringsspolitikk overfor samene som i hovedsak ligner på den som vi tidligere fant innenfor Arbeiderpartiet. FrPs sterke stilling i norsk politikk kan komme til å sette press på sametingssystemet. Selv om partiet på prinsipielt grunnlag er mot hele sametingssystemet, deltok Fremskrittspartiet for første gang i sametingsvalget i 2005, med liten suksess. I 2009-valget hadde partiet imidlertid langt større suksess, og fikk valgt inn tre representanter i Sametinget.

¹¹ I Finland er det personvalg, slik at verken samiske eller finske partier er synlige i samepolitikken. I Sverige finnes det flere samiske politiske organisasjoner som er representert, men samene er svært lite integrert i det svenske politiske liv. Svenske partier har derfor ikke utviklet noen tydelig samepolitikk. Det har ikke vært spesielt aktuelt for dem å stille til valg til Sametinget, og de har heller ikke vært spesielt velkomne.

forsterket av at Arbeiderpartiet, som både norsk og samisk parti, har vært så tungt representert.¹²

Vi har sett at samene generelt sett har høy grad av deltagelse ved valg og i partirelaterte aktiviteter. Men i hvilken grad fremstår den samiske og den norske partikanalen som konkurrerende kanaler? I Borgerrolleundersøkelsen, som ble gjennomført fem år etter Medborgerundersøkelsen, er det tydeligere skilt mellom medlemskap i norske og samiske politiske partier og organisasjoner. Det er spurt hvorvidt den enkelte er medlem i “Et norsk politisk parti eller partipolitisk ungdomsorganisasjon” eller “Et samisk politisk parti, partipolitisk ungdomsorganisasjon eller samepolitisk organisasjon eller ungdomsorganisasjon”. I tabell 2 ser vi hvordan dette varierer mellom registrerte samer, uregistrerte samer og ikke-samer.

Tabell 5.2 Valgdeltakelse og deltagelse i partirelatert politisk aktivitet. Prosent.

	Registrerte samer (549)	Uregistrerte samer (173)	Ikke-samer (315)
Medlem – norsk politisk parti	15,2	9,3 •	14,9
Medlem – samisk politisk parti	20,6	1,2 •	0,4 *
Stemte ved siste stortingsvalg	93,7	82,0 •	87,0
Stemte ved siste fylkestingsvalg	94,3	80,0 •	88,0
Stemte ved siste kommunestyrevalg	90,5	77,0 •	80,0 *
Stemte ved siste sametingsvalg	91,8	-	-

* Statistisk signifikant forskjell ($p < .05$) mellom ikke-samer og samer (både registrerte og uregistrerte). • Statistisk signifikant forskjell ($p < .05$) mellom registrerte samer og uregistrerte samer.

Kilde: Borgerrolleundersøkelsen 2006

¹² Det tydelige skillet vi ser her mellom Norge og de to andre nordiske landene er nok også en av grunnene til at sametingssystemet står så mye sterkere i Norge. Samarbeidet og kontakten med det nasjonale politiske systemet får en helt annen form og betydning her. Resultatet er også at det har fulgt penger med i et helt annet omfang enn i nabolandene.

Den gruppen som skiller seg ut med lavest deltakelse i tabell 2, er de samene som ikke har registrert seg, noe som kan tyde på at registrering i Sametingets valgmanntall kan sees på som en politisk handling i seg selv. Samene som oppfyller kriteriene for registrering i Sametingets valgmanntall, men ikke har registrert seg, er sjeldnere medlem både av norske politiske partier og samiske politiske partier, og de stemmer sjeldnere ved valg både til Storting, fylkesting og kommunestyre, selv om også disse riktignok har et generelt høyt deltakelsesnivå og ikke fremstår som politisk marginalisert.

Samtidig indikerer funnene i tabell 2 at det er et sterkt engasjement knyttet til samisk partipolitikk som gjør at samene generelt, slik vi så i dataene fra Medborgerundersøkelsen, scorer så høyt når det spørres om deltakelse i politiske partier. En stor andel av de registrerte samene er medlemmer i et samisk politisk parti (21 prosent), mens andelen som oppgir at de er medlemmer i et norsk politisk parti, er lik for registrerte samer og ikke-samer. Medlemskap i et samisk politisk parti ser, ikke overraskende, ut til å være svært nær knyttet til deltakelse i sametingsvalg, ettersom det er svært få blant de samene som ikke har registrert seg, som oppgir denne typen medlemskap.

Også når det gjelder valgdeltakelse ved ulike typer valg, ser vi at deltakelsen er svært høy blant de registrerte samene. For alle typer valg opplyser over 90 prosent av de registrerte samene at de har deltatt. Vi ser også at hele 92 prosent av de registrerte samene svarer at de deltok ved siste sametingsvalg, noe som er betydelig høyere enn den faktiske valgoppslutningen (72,6 prosent i 2005). Dette bekrefter også den utvalgseffekten en ser ved at de som er aktive i politikken, ofte også er de som er lettest å få til å svare på spørreundersøkelser. Det er imidlertid ikke bare med tanke på sametingsvalget at vi finner denne skjevheten. Når det gjelder stortingsvalget, er det 94 prosent i undersøkelsen som oppgir å ha stemt, noe som også er langt høyere enn oppslutningen i den norske befolkningen ved dette valget (77,4 prosent).

Det er ikke uvanlig å få denne typen utslag i spørreundersøkelser. Dette skyldes at de mest politisk interesserte og aktive også vil ha størst interesse av å svare på denne typen undersøkelser, i tillegg til at flere enn de som faktisk stemte, sier at de stemte ettersom dette blir sett på som mer sosialt akseptabelt (Bernstein m.fl. 2001; Bergh og Saglie 2011). Når vi sammenlikner oppslutningen ved sametingsvalg, ser vi den samme skjevheten her. I Sametingsvalgundersøkelsen oppgir 85,8 prosent av respondentene at de stemte ved sametingsvalget i 2009, noe som også ligger godt over den faktiske valgoppslutningen (69,3 prosent). Selv om det metodisk sett ikke er ideelt med en slik skjevhet i materialet, vil det være mindre problematisk i et prosjekt som vårt, der hovedhensikten er å se på eventuelle forskjeller mellom grupper.

5.4 Dobbel partimedlemskap

En av grunnene til den høye samiske deltakelsen innenfor partirelaterte aktiviteter sammenliknet med det vi finner for de andre gruppene, kan, som vi har vært inne på, være at den samiske befolkningen har mulighet til å operere i doble politiske kanaler. Under ser vi derfor nærmere på spørsmålet om dobbelt partimedlemskap. Tabell 3 er en krysstabell, der vi ser etter grad av overlapping mellom medlemskap i norske politiske partier og samiske politiske partier blant de samene som har valgt å registrere seg i Sametingets valgmanntall. Dataene som brukes, er fra Borgerrolleundersøkelsen.

Tabell 5.3 Dobbelt partimedlemskap blant registrerte samer. Prosent.

		Medlem av samisk politisk parti / partipolitisk ungdomsorganisasjon		Total
		Ja	Nei	
Medlem av norsk politisk parti / partipolitisk ungdomsorganisasjon	Ja	31,9 % (32)	10,9 % (42)	15,2 % (74)
	Nei	68,3 % (69)	89,1 % (344)	84,8 % (413)
Total		100 % (101)	100 % (386)	100 % (487)

Kilde: Borgerrolleundersøkelsen 2006

Vi ser her at en relativt stor andel av de registrerte samene er medlemmer både av et norsk og et samisk parti. Av de samene som har registrert seg i Sametingets valgmanntall, og som oppgir at de er medlemmer i et samisk politisk parti (i praksis svært ofte NSR), er det 32 prosent som også svarer at de er medlemmer i et norsk politisk parti. Det er altså ikke slik at det ene utelukker det andre.¹³

Det ser altså ikke ut til å være slik at dersom en engasjerer seg i samisk politikk, så er en mindre engasjert i det norske. Under skal vi se nærmere på hvordan dette ser ut når det gjelder valgdeltakelse. Er det slik at stemmegivning ved sametingsvalg gir mindre engasjement når det gjelder deltakelse i stortingsvalg og lokalvalg, eller er det snarere slik at engasjement ett sted smitter og gir høyere engasjement generelt?

¹³ Når vi ser nærmere på hvem det er som har dobbelt partimedlemskap, finner vi at dette er mer vanlig blant dem som har høy utdannelse, enn blant dem som har lavere utdannelse. Det er også større sannsynlighet for å ha dobbelt partimedlemskap dersom man er eldre, og dersom man er mann.

5.5 Effekter av stemmerett ved sametingsvalg?

Vi skal her konsentrere oss om de samene som har registrert seg i Sametingets valgmannntall. Vi er interessert i hvor ofte de har stemt etter at de fikk stemmerett ved sametingsvalg, og om de stemmer like ofte ved stortingsvalg og ved lokalvalg nå som før de fikk slik stemmerett (tabell 4).

Tabell 5.4 Effekter av stemmerett ved sametingsvalg. Prosent.

Hvor ofte stemt ved sametingsvalg?	Antall	Prosent
Jeg står i manntallet, men har aldri stemt	20	3.6
Jeg har stemt bare ved noen få valg	71	12.9
Jeg har stemt ved nesten alle valg	95	17.3
Jeg har stemt ved alle valg	354	64.5
Ubesvart	9	1.6
Total	549	100.0
Stemmer like ofte ved stortingsvalg?	Antall	Prosent
Oftere	53	9,7
Ikke så ofte	17	3,1
Ingen endring	453	82,5
Vet ikke	19	3,5
Ubesvart	7	1,3
Total	549	100,0
Stemmer like ofte ved lokalvalg?	Antall	Prosent
Oftere	48	8,7
Ikke så ofte	13	2,4
Ingen endring	468	85,3
Vet ikke	15	2,7
Ubesvart	5	0,9
Total	549	100,0

Kilde: Borgerrolleundersøkelsen 2006

Tabellen viser for det første at 65 prosent av de samene som står i valgmannntallet for sametingsvalg, og som deltok i undersøkelsen, oppgir at de har stemt ved alle sametingsvalg etter at de fikk stemmerett, i tillegg til 17 prosent som oppgir at de har stemt ved nesten alle valgene. Men selv om deltakelsen blant de registrerte samene er høy, er det likevel ikke slik at

Sametingets valgmanntall utelukkende fungerer som et valgmanntall hvor man registrerer seg for å kunne stemme; for noen handler det også om å uttrykke og synliggjøre identitet som same. Vi ser at 4 prosent av de registrerte samene i undersøkelsen aldri har stemt, selv om de har tatt seg bryet med å registrere seg i manntallet.

For det andre viser tabellen tydelig at deltakelse i sametingsvalg ikke er noe som går på bekostning av deltakelse i andre valg. I de fleste tilfeller har registrering i Sametingets valgmanntall ingen effekt på deltakelsen i stortingsvalg eller lokalvalg; de fleste har samme deltakelsesmønster som før. Det er 83 prosent av respondentene som sier at det ikke har vært noen endring når det gjelder deltakelsen deres i stortingsvalg, etter at de fikk stemmerett ved sametingsvalg. 85 prosent sier at det ikke har vært noen endring i deltakelsen deres ved lokalvalg. Imidlertid er det interessant å se at for de fleste av dem som opplever at det har hatt en effekt på deltakelsen, så er det snakk om en positiv effekt. 10 prosent av de registrerte samene svarer at de deltar oftere i stortingsvalg nå enn det de gjorde før de fikk stemmerett til Sametinget, mens 9 prosent oppgir at de deltar oftere i lokalvalg nå enn før de fikk stemmerett ved sametingsvalg. Dette støtter tidligere antakelse om at fremveksten av sametingssystemet har ført til økt politisk interesse generelt sett, i alle fall for dem som er registrert i Sametingets valgmanntall. Til sammenlikning er det bare 3 prosent som sier at de nå deltar sjeldnere i stortingsvalg, og 2 prosent som sier at de deltar sjeldnere i lokalvalg. Det er altså ingenting her som tyder på at dette er systemer som står i et konkurranseforhold til hverandre.

I tabell 5 går vi et steg videre og ser nærmere på forskjeller mellom registrerte og uregistrerte samer og ikke-samer når det gjelder hyppigheten av valgdeltakelse og det å la være å stemme ved valg, med utgangspunkt i data fra Borgerrolleundersøkelsen. Utgangspunktet er et spørsmål om hvorvidt respondenten noen gang har latt være å stemme ved stortingsvalg, valg til

kommunestyre og valg til fylkesting etter at vedkommende fikk stemmerett, og tabellen viser hvor respondentene i gjennomsnitt plasserer seg på en skala som går fra 1 (“Jeg har aldri stemt”) til 5 (“Jeg har stemt ved alle valg”).¹⁴

Tabell 5.5 Hyppighet av stemmegivning ved norske valg. Gjennomsnitt på skala fra 1 (“Jeg har aldri stemt”) til 5 (“Jeg har stemt ved alle valg”).

	Registrert same	Uregistrert same	Ikke-same
Stortingsvalg	4,44	4,03 •	4,33
Valg til kommunestyre	4,45	3,98 •	4,28
Valg til fylkesting	4,27	3,75 •	4,01

1 = jeg har aldri stemt, 5 = jeg har stemt ved alle valg.

- Statistisk signifikant forskjell ($p < .05$) mellom registrerte samer og uregistrerte samer.

Kilde: Borgerrolleundersøkelsen 2006

Vi ser her at de registrerte samene har et høyere deltakelsesnivå enn de uregistrerte samene når det gjelder alle typer valg. De registrerte samene har et (minst) like høyt deltakelsesnivå som ikke-samene, mens samene som ikke har registrert seg, deltar sjeldnere. Det er likevel ikke snakk om dramatiske forskjeller her. De fleste verdiene ligger rundt 4, som på skalaen betyr “Jeg har stemt ved nesten alle valg”. Igjen ser vi altså at sametingssystemet og det nasjonale politiske systemet ikke synes å stå i et motsetningsforhold til hverandre. I stedet peker funnene i retning av at det å registrere seg i Sametingets valgmannfall bidrar til større engasjement også knyttet til den norske politiske kanalen; alternativt at det er de samene som allerede er politisk

¹⁴ De fem kategoriene det er snakk om her, er “Jeg har aldri stemt”, ”Jeg har stemt bare ved noen få valg”, ”Jeg har stemt av og til”, ”Jeg har stemt ved nesten alle valg”, og ”Jeg har stemt ved alle valg”.

interessert og engasjert, som velger å registrere seg i manntallet. Under ser vi nærmere på hva som er motivasjonen for å melde seg inn i manntallet.

5.6 Motivasjon for manntallsinnmeldelse

Som vi har vært inne på, handler ikke registrering i Sametingets valgmanntall bare om manntallsregistrering. Det kan også handle om å uttrykke en identitet som same. Vi skal i det følgende gå over til å se på hvorfor den enkelte velger å registrere seg i Sametingets valgmanntall, og om dette varierer i forhold til når en meldte seg inn. Vi skal også se hva motivasjonen for manntallsinnmeldelse har å si for hvor engasjert en er i samepolitikk og i sametingsvalget. Når det gjelder motivasjon for innmeldelse, er det her skilt mellom dem som meldte seg inn for å påvirke samepolitikken, dem som meldte seg inn som et uttrykk for samisk identitet, og dem som svarer “begge deler”. Dataene som vi bruker i denne delen, er fra Sametingsvalgundersøkelsen 2009.

Vi starter med å se på generell motivasjon for innmeldelse i forhold til når innmeldelsen fant sted (tabell 6).¹⁵

¹⁵ Vi skiller her mellom dem som meldte seg inn på 80-tallet (har vært med helt fra starten), dem som meldte seg inn på 1990-tallet, dem som meldte seg inn på 2000-tallet, og dem som svarer “Vet ikke”.

Tabell 5.6 Viktigste motivasjon for å melde seg inn i forhold til tid for innmeldelse i manntallet. Prosent.

Når meldte du deg inn i Sametingets valgmanntall?	Hvilke av følgende to grunner var viktigst for at du meldte deg inn i Sametingets valgmanntall?			
	Påvirke samepolitikken	Uttrykk for samisk identitet	Begge deler, umulig å velge	Total
Fra starten	40 % (156)	31,4 % (100)	47,5 % (96)	38,6 % (352)
1990-tallet	16,2 % (63)	22,3 % (71)	14,9 % (30)	18,0 % (164)
2000-tallet	34,6 % (135)	35,7 % (114)	29,7 % (60)	33,9 % (309)
Vet ikke	9,2 % (36)	10,7 % (34)	7,9 % (16)	9,4 % (86)
Total	100 % (390)	100 % (319)	100 % (202)	100 % (911)

Kilde: Sametingsvalgundersøkelsen 2009

Vi ser at det ikke er noen tydelig sammenheng mellom motivasjon for innmeldelse i Sametingets valgmanntall og tidspunktet for å melde seg inn, selv om vi ser en svak tendens til at de som meldte seg inn helt fra starten, i større grad meldte seg inn for å påvirke samepolitikken, mens innmeldelse som uttrykk for samisk identitet ser ut til å være noe viktigere for de sist innmeldte.¹⁶ Bergh og Saglie (2011) viser til lignende funn når de ser på valgdeltakelsen ved valget i 2009, nemlig at valgdeltakelsen, stikk i strid med det en gjerne ville anta, er høyere blant dem som meldte seg inn tidlig, enn blant dem som nylig har meldt seg inn.

¹⁶ Utvalget i denne undersøkelsen skiller seg fra de andre undersøkelsene ettersom det inkluderer samer i hele landet. Vi ser imidlertid det samme mønsteret når vi bare ser på de to valgkretsene som i størst grad er sammenfallende med kommunene som er inkludert i Medborgerundersøkelsen og Borgerrolleundersøkelsen, nemlig Østre valgkrets og Avjovari valgkrets (N=269).

I tillegg til å reflektere et ønske om å påvirke og bidra til å uttrykke identitet kan vi også tenke oss at innmeldelse i manntallet er en refleksjon av hvor interessert man er i samepolitikk generelt sett. Det ser vi nærmere på i tabell 7.

Tabell 5.7 Motivasjon for innmeldelse i manntallet og interesse for samepolitikk. Prosent.

Hvor interessert er du i samepolitikk? Vil du si at du er...	Hvilke av følgende to grunner var viktigst for at du meldte deg inn i Sametingets valgmanntall?			
	Påvirke samepolitikken	Uttrykk for samisk identitet	Begge deler, umulig å velge	Total
Meget interessert	31,8 % (124)	17,3 % (55)	23,8 % (48)	25,0 % (227)
Ganske interessert	45,1 % (176)	44,7 % (142)	53,5 % (108)	46,8 % (426)
Lite interessert	20,8 % (81)	32,4 % (103)	21,8 % (44)	25,1 % (228)
Overhodet ikke interessert	2,3 % (9)	5,7 % (18)	1,0 % (2)	3,2 % (29)
Total	100 % (390)	100 % (318)	100 % (202)	100 % (910)

Kilde: Sametingsvalgundersøkelsen 2009

Ikke så overraskende ser vi at de som meldte seg inn for å påvirke samepolitikken, er mer interessert i samepolitikk enn de som først og fremst meldte seg inn som et uttrykk for samisk identitet, men selv blant dem som meldte seg inn for å påvirke, er jo ikke interessen for dagens samepolitikk veldig høy. 21 prosent av dem som meldte seg inn i Sametingets valgmanntall for å påvirke samepolitikken, svarer at de er lite interessert i samepolitikk, mens 2 prosent svarer at de ikke er interessert overhodet. Dataene her baserer seg på et utvalg trukket fra Sametingets valgmanntall, og uansett motivasjon for

innmeldelse er det overraskende at såpass mange av de manntallsregistrerte ikke er mer interessert i samepolitikk enn det disse tallene gir uttrykk for.

For å kaste lys over slike forhold går vi i tabell 8 litt mer detaljert til verks og ser på sammenhengen mellom motivasjonen for å melde seg inn i Sametingets valgmanntall, og hvor viktig resultatet av siste sametingsvalg var for den enkelte.

Tabell 5.8 Motivasjon for innmelding og personlig engasjement for valget. Prosent.

Brydde du deg personlig om resultatet av sametingsvalget i høst (2009)?	Hvilke av følgende to grunner var viktigst for at du meldte deg inn i Sametingets valgmanntall?			
	Påvirke samepolitikken	Uttrykk for samisk identitet	Begge deler, umulig å velge	Total
Brydde meg mye om det	39,8 % (153)	23,0 % (72)	37,8 % (76)	33,5 % (301)
Brydde meg en del om det	38,0 % (146)	40,3 % (126)	45,3 % (91)	40,4 % (363)
Det spilte liten rolle	22,1 % (85)	36,7 % (115)	16,9 % (34)	26,1 % (234)
Total	100 % (384)	100 % (313)	100 % (201)	100 % (898)

Kilde: Sametingsvalgundersøkelsen 2009

Vi ser av tabellen at de som har oppgitt påvirkning av samepolitikken som grunn for innmeldelse i manntallet, i større grad svarer at de brydde seg “mye” eller “en del” om valget (78 prosent av respondentene), mens 22 prosent svarer at det spilte liten rolle. Av dem som svarer at de meldte seg inn i manntallet først og fremst som et uttrykk for samisk identitet, er det en langt større andel som svarer at valget spilte liten rolle (37 prosent), eller som svarer at de brydde seg “en del” om det (40 prosent). Alt i alt er det bare hver tredje registrerte same som sier de bryr seg mye om resultatet av sametingsvalget, og resultatene understreker dermed det mer generelle bildet som vi så i tabell 7. Hvordan vi

skal vurdere slike tall, er jo i noen grad avhengig av hvor en legger listen, men det peker i retning av at langt fra alt er vel og bra med hensyn til forholdet mellom dem som er registrert i valgmanntallet (for ikke å snakke om de uregistrerte), og det som foregår i Sametinget. I siste del av artikkelen skal vi derfor rette blikket direkte mot Sametinget, og se hvor fornøyd den enkelte er med Sametinget, og hvilke saker de mener Sametinget bør arbeide med.

5.7 Tilfredshet med sametinget

I det følgende skal vi se nærmere på tilfredsheten med sametingssystemet. Vi skal begynne med å se på hvorvidt tilliten til ulike politiske institusjoner, deriblant Sametinget, varierer mellom samer som enten er eller ikke er registrert i Sametingets valgmanntall med utgangspunkt i data fra Borgerrolleundersøkelsen (tabell 5.9).

Tabell 5.9 Tillit til institusjoner. Gjennomsnitt på skala fra 0 (svært liten tillit) til 10 (svært stor tillit).

	Registrerte samer (549)	Uregistrerte samer (173)	Ikke-samer (315)
Stortinget	4,69	4,64	4,82
Regjeringen	4,66	4,51	4,37
Kommunestyret	5,15	4,77	4,64 *
Domstolene	6,27	5,94	6,14
Den statlige forvaltningen	5,01	4,70	4,96
Den kommunale forvaltningen	4,93	4,46	4,69
Sametinget	4,67	2,10 *	2,31 *
Politiet	6,22	6,17	5,86
De Forente Nasjoner (FN)	5,52	5,11	5,40

* Statistisk signifikant forskjell ($p < .05$) mellom ikke-samer og samer (både registrerte og uregistrerte). • Statistisk signifikant forskjell ($p < .05$) mellom registrerte samer og uregistrerte samer.

Kilde: Borgerrolleundersøkelsen 2006

Det er flere interessante forhold å merke seg i denne tabellen. For det første ser vi at tillitsnivået generelt sett er høyt, og like høyt blant samene som blant ikke-samene. Det er domstolene og politiet respondentene har størst tillit til. Den eneste betydelige forskjellen mellom gruppene er at samene som er registrert i Sametingets valgmanntall, har langt høyere tillit til Sametinget enn det de samene som ikke har registrert seg, har, samtidig som det nesten ikke er noen forskjeller mellom samer som ikke har registrert seg, og ikke-samer. For begge disse gruppene er Sametinget også den institusjonen de har absolutt lavest tillit til. Skillet her mellom registrerte og uregistrerte samer, i tillegg til ikke-samene sin vurdering av Sametinget, er svært interessant, men en mer omfattende vurdering av hva dette kommer av, og hva det impliserer, sprenger rammene for denne artikkelen.

De registrerte samene har videre omtrent like høy tillit til Sametinget som til Stortinget, mens tilliten til Stortinget er betydelig høyere enn tilliten til Sametinget for de to andre gruppene. Vi ser også at den samiske befolkningen i disse kommunene tenderer til å ha større tillit til kommunestyret enn det ikke-samene har.

Sametingsvalgundersøkelsen, som jo bare inkluderer registrerte samer, har også med spørsmål om tillit til noen av de samme institusjonene som Borgerrolleundersøkelsen har, stilt til manntallsførte samer i hele landet (tabell 10). Her ser vi at tilliten til Stortinget er størst, mens tilliten til Sametinget er minst. Det kan tyde på at når vi utvider utvalgsområdet til å studere samer i hele landet og ikke bare i Finnmark, så er tilliten til Sametinget mer begrenset også blant registrerte samer. Men som vi så av tabell 9, var Sametinget blant de institusjonene en hadde minst tillit til også i samenes kjerneområder, der jo en stor del av befolkningen er registrert i Sametingets valgmanntall.

Tabell 5.10 Tillit til ulike institusjoner. Gjennomsnitt på skala fra 0 (ingen tillit) til 10 (svært stor tillit).

	Registrerte samer (973)
Kommunestyret	5,98
Stortinget	6,68
Sametinget	5,40
Regjeringen	6,53

Kilde: Sametingsvalgundersøkelsen 2009

I tabell 11 går vi fra det generelle mot det noe mer konkrete og ser på hvor fornøyde respondentene er med den jobben Sametinget har gjort siden det ble etablert. Også her er det bare de som er registrert i manntallet, som er inkludert.

Tabell 5.11 Hvor fornøyd er du med jobben Sametinget har gjort? Prosent.

	Antall	Prosent
Svært fornøyd	115	12,1
Nokså fornøyd	223	23,6
Nokså misfornøyd	521	55,0
Ikke fornøyd i det hele tatt	88	9,3
Total	947	100,0

Kilde: Sametingsvalgundersøkelse 2009

Det vi ser i denne tabellen, er en omfattende misnøye med sametingssystemet. 55 prosent av respondentene i undersøkelsen svarer at de er nokså misfornøyd med det arbeidet Sametinget har gjort, mens 9 prosent svarer at de ikke er fornøyd i det hele tatt. Misnøyen som kommer til uttrykk her, er kanskje ikke helt uventet med tanke på resultatene fra tabell 9 og 10, men vi vurderer den likevel som oppsiktsvekkende, og ikke minst siden det her er snakk om respondenter som er registrert i Sametingets valgmanntall.¹⁷ Noe av denne misnøyen og manglende tilliten – som jo er alvorlig for Sametingets legitimitet – kom nok til uttrykk gjennom det gode valget Fremskrittspartiet gjorde ved sametingsvalget i 2009. Det er nærmest som et paradoks å regne at såpass

¹⁷ Vi finner også de samme tendensene når vi bare ser på indre og østre Finnmark: 61 prosent opplyser at de er nokså misfornøyd eller ikke fornøyd i det hele tatt med jobben Sametinget har gjort.

mange samer som har tatt seg bryet med å registrere seg i Sametingets valgmannstall, velger å stemme på et parti som ønsker å legge ned hele Sametinget.

Hvilke saker mener så de manntallsregistrerte samene at Sametinget først og fremst bør jobbe med? Og videre, er det noe som peker i retning av at det er uenighet med hensyn til hvordan Sametinget prioriterer, som forklarer manglende tillit og at en i så liten grad er fornøyd med Sametinget? Dette ser vi nærmere på i tabell 12. Tabellen viser hvorvidt respondentene mener at Sametinget legger for lite eller for mye vekt på ulike politikkområder, eller om det er "passe". Politikkområdene som det spørres om, er skole/utdanning, kultur, språk, motorferdsel i utmark, reindrift, fiskeri og bergverk/gruvedrift.

Tabell 5.12 Sametinget og prioritering av politikkområder. Prosent.

For hvert politikkområde, angi om Sametinget etter din mening legger for lite, passe eller for mye vekt på politikkområdet.	For lite	Passe	For mye	N
Skole/utdanning	41 % (364)	54 % (475)	5 % (41)	100 % (880)
Kultur	22 % (204)	65 % (596)	13 % (114)	100 % (914)
Språk	33 % (311)	54 % (497)	13 % (117)	100 % (925)
Motorferdsel i utmark	28 % (252)	35 % (307)	37 % (324)	100 % (883)
Reindrift	19 % (173)	40 % (360)	41 % (376)	100 % (909)
Fiskeri	54 % (487)	36 % (328)	10 % (88)	100 % (903)
Bergverk/gruvedrift	26 % (224)	48 % (411)	25 % (214)	100 % (849)

Kilde: Sametingsvalgundersøkelsen 2009

Det er særlig to politikkområder som skiller seg ut i denne tabellen, og det er spørsmålet om reindrift og om motorferdsel i utmark. På begge disse feltene er

det en stor andel av respondentene som svarer at de mener at Sametinget legger for mye vekt på politikkområdet (henholdsvis 41 og 37 prosent). På den annen side er det mange som ønsker større vektlegging på fiskeri og på skole- og utdanningspolitikk.¹⁸ Det er likevel lite ved disse tallene som i seg selv peker i retning av høy mistillit til Sametingets prioriteringer, selv om det viser en viss uenighet rundt satsningsområder. Her må det med andre ord være noe som stikker dypere og er mer komplekst, og som nok har å gjøre med hvordan den enkelte forstår samenes rolle og posisjon i det norske samfunnet.

5.8 utfordringer og anbefalinger

Denne artikkelen viser at samer i Norge er sterkt integrert i det norske politiske systemet enten de er registrert i Sametingets valgmanntall eller ikke, og det gjelder kanskje i sterkest grad de som er registrert. Så langt er det lite som peker i retning av konkurranse mellom systemene. Det virker derimot som om aktivitet i den ene kanalen fører til aktivitet i den andre. En av de største strategiske utfordringene til Sametinget, både på kort og på lang sikt, er i hvilken grad Sametinget skal gå i retning av økt selvstyre gjennom å avgrense seg fra det norske (autonomi) så godt det lar seg gjøre, eller om en heller skal vektlegge og styrke selve relasjonen til det norske politiske systemet (samarbeid). Vi skal ikke gi råd med hensyn til valg her. Hvilket synspunkt en tar, vil jo avhenge av hvordan en ser på samepolitikkenes plass og mulige utvikling i det moderne samfunnet, og i hvilken retning man ønsker å bevege det samiske samfunnet. Her vil vi bare påpeke at det er mye i våre data som peker i retning av oppslutning om det vi kan kalle den relasjonelle modellen (samarbeid). Ønsker

¹⁸ Det er mye som tyder på at Sametinget har jobbet mer aktivt med fiskerispørsmål de aller siste årene, og at resultatene kanskje ville være annerledes om en hadde spurt om dette i dag.

en å gå langt i motsatt retning, er det lite som tyder på at en vil ha den «vanlige same» som støttespiller.

En viktig utfordring nær knyttet til det vi har sagt ovenfor, og som denne artikkelen synliggjør, gjelder det nokså skarpe skillet som vokser fram mellom registrerte og uregistrerte samer. Men heller ikke de uregistrerte samene framstår som marginalisert i det norske politiske system, selv om de har en noe lavere deltakelse på en del områder enn det befolkningen samlet har, og viser liten eller ingen interesse for sametingssystemet. I arbeidet med å forsøke å utvide manntallet og sikre økt representativitet og legitimitet for sametingssystemet er det særlig viktig med spesialtilpassede tiltak rettet mot denne gruppen av samer. Dersom en ikke lykkes med det, kan en videre styrking av Sametinget i det norske politiske systemet medføre at i alle fall deler av denne gruppen vil føle seg direkte marginalisert innenfor det samiske politiske systemet, og til og med kan komme til å forlate det samiske. En svært uheldig konsekvens av en slik utvikling vil være at Sametingets valgmanntall i stadig større grad fremstår som en registrering av samer.

Funnene peker i retning av at det vil være viktig med en helt ny og langt sterkere orientering fra Sametingets side mot samene i deres lokalsamfunn, med økt vektlegging på praktiske utfordringer for den enkelte same heller enn konsentrasjon om de «store prinsipper». Det er mye i denne artikkelen som peker i retning av at sametingssystemet bør utvikle en langt sterkere og tydeligere orientering mot det samiske sivilsamfunnet og kommunene som (service)institusjoner. I en slik prosess gjelder det å ikke overse de samene som alt er registrert i Sametingets valgmanntall, da disse ikke fremstår som så veldig fornøyde med hva Sametinget gjør, og heller ikke er veldig opptatt av samepolitikken.

Artikkelen viser at Sametinget har svært lav legitimitet blant ikke-samer. I et lengre tidsperspektiv er det avgjørende at Sametinget øker sin legitimitet overfor

ikke-samer. Samepolitikken opererer jo ikke i et vakuum, og er avhengig av støtte fra det ikke-samiske samfunn for å kunne utvikle seg på en god måte. Å (videre)utvikle relasjoner til institusjoner og kommuner som ivaretar langt mer enn det som er spesifikt samisk, vil trolig bare bli viktigere og viktigere i årene som kommer.

Et siste forhold må også nevnes. Det er snart 25 år siden det første sametingsvalget, og det er på høy tid med et skikkelig og kontinuerlig samisk valgforskningsprogram. Det er direkte merkelig at dette ikke ble opprettet allerede i 1989, og det er enda merkeligere at det ikke finnes i dag. Et valgforskningsprogram vil produsere helt sentral informasjon om samer i valg, og vil være av stor verdi for samepolitikken videre utvikling.

Referanser

Bergh, Johannes, og Jo Saglie 2011. Stemmegivning ved sametingsvalg: selvbestemmelse som skillelinje, i Eva Josefsen og Jo Saglie (red.): *Sametingsvalg: Velgere, partier, medier*. Oslo: Abstrakt forlag AS, s. 138–158

Bernstein, Robert, Anita Chadha og Robert Montjoy 2001. Overreporting Voting – Why it Happens and Why it Matters, *Public Opinion Quarterly*, 65(1), s. 22–44

Josefsen, Eva 2001. The Sami and the National Parliaments: Direct and Indirect Channels of Influence, i Kathrin Wessendorf (red.): *Challenging Politics: Indigenous Peoples' Experiences with Political Parties and Elections*. Dokument nr. 104. København: IWGIA, s. 63–92

Josefsen, Eva, og Jo Saglie 2011. Innledning: det samiske demokratiets utfordringer, i Eva Josefsen og Jo Saglie (red.): *Sametingsvalg: Velgere, partier, medier*. Oslo: Abstrakt forlag AS, s. 9–31

Saglie, Jo, og Tor Bjørklund (red.) 2005. *Lokalvalg og lokalt folkestyre*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Selle, Per, og Kristin Strømsnes 2008. Marginalisering eller integrering? Samisk politisk interesse og deltakelse, i Ingrid Helgøy og Jacob Aars (red.): *Flernivåstyring og demokrati*. Bergen: Fagbokforlaget, s. 189–220

Selle, Per, og Kristin Strømsnes 2010. Sámi Citizenship: Marginalisation or Integration?, *Acta Borealia* 27(2): 66–90.

Semb, Anne Julie 2010. At the edge of the Norwegian state? Territorial and descent-based political membership among Norwegian Sami, i Bo Bengtsson; Per Strømblad & Ann-Helén Bay (red.): *Diversity, Inclusion and Citizenship in Scandinavia*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, s. 75–104.

Semb, Anne Julie 2011. From "Norwegian citizens" via "citizens plus" to "dual political membership"? Status, aspirations, and challenges ahead, I *Ethnic and Racial Studies*

Strømsnes, Kristin 2003. *Folkets makt. Medborgerskap, demokrati, deltakelse*. Oslo: Gyldendal Akademisk